

י"ז בשבט תשע"ט, 23.1.2019

גיליון מס' 645

פרשת יתרו

פרשנותו של רבי יצחק עראמה לעצת יתרו

מאת שבח ילון, לביא

פרשת יתרו פותחת במפגש של יתרו עם מערכת המשפט של עם ישראל במדבר ובהצעתו לתיקונה. יתרו מוצא את משה שופט את העם "מן הבקר עד הערב". לשאלה "מדוע אתה יושב לבדך וכל העם נצב עליך מן בקר עד ערב" עונה משה "כי יבא אלי העם לדרש א-להים כי יהיה להם דבר בא אלי וּשְׁפָטֵתִי בֵּין אִישׁ וּבֵין רֵעֵהוּ וְהוֹדַעְתִּי אֶת חֻקֵי הָאֱלֹהִים וְאֶת תּוֹרָתוֹ" (יח, טו-טז). יתרו מעיר למשה ששיטת משפט כזו אין לה תקומה שכן "נבל תבל גם אתה גם העם הזה אשר עמך כי כבד ממך הדבר לא תוכל עשהו לבדך" (יח, יח) ולכן הוא מציע למשה הצעה המורכבת משני חלקים:

א - להציג לעם את חוקי הא-להים ואת התורות ולהודיע להם "אֶת הַדְרֹךְ יִלְכוּ בָּהּ וְאֶת הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ" (יח, כ).

ב - לבחור אנשים ראויים מקרב העם שידונו את העם. בפני דיינים אלה יבוא "הדבר הקטן" ורק "הדבר הקשה" יבוא אל משה.

מפשוטם של כתובים נראה שעד בואו של יתרו לא הייתה מערכת חוקים מסודרת לעם ישראל. משה היה היחיד שיכול היה לשפוט את העם על פי שכלו וקרבתו לא-להים. מערכת כזאת מעצם טיבה וטבעה הייתה חסרת יעילות ונחותה מול מערכת החוקים שאותה הכיר יתרו. כך אכן הבין רבי יצחק עראמה בעל ספר העקידה ואלו דבריו: "אמנם סיבת עמידת העם עליו מבקר עד ערב, וצורך העצה ההיא של יתרו, לדעתי היה להיות זה קודם מתן תורה, שעדיין לא נתן להם סדר המשפטים אשר ישפטו בהם... והנה לזה הוכרח משה רבנו בתחילת עניינו לשפוט את העם בכל עסקיהם ובכל משאם וריבותם כפי אומד דעתו ושיקול סברתו..."

לדעתו של רבי יצחק עראמה עצת יתרו הייתה להעמיד תחילה מערכת חוקים ברורה "וזוה יהיה כשידרוש [משה] ממנו יתעלה סדר כולל בו ישפטו", ולאחר מכן יוכל למנות דיינים שישפטו בהתאם לאותה מערכת חוקים. משה לא קיים את עצת יתרו מיד אלא לאחר מתן תורה, והדבר בא לידי ביטוי בפרשת משפטים.

הסברו של 'בעל העקידה' לעצת יתרו מעמידה אותנו במבוכה גדולה. יוצא איפה שמערכת המשפט הישראלית שאותה פגש יתרו, הייתה חסרת יעילות ונזקקה לעזרת מערכת משפט של הגויים כדי להתייעל. יתר על כן, משה פעל על פי עצה זו. שאלה זו לא נעלמה מעיניו של רבי יצחק עראמה והא משווה ענין זה לפרשת המקושש ופרשת בנות צלפחד ואלו דבריו:

"והנה אם יקשה לבך על זה תאמר איך יתכן שעל פי עצתו של יתרו נתנו הדינים לישראל, והלא התורה כלה כהייתה קדמה לעולם תתקע"ד דורות (שבת פ"ח, ב) גם אתה אמור לו איך היה מינוי הדינים על ידו, והלא כך כתובה לפניו במרום. ועוד מה תאמר מדין בנות צלפחד, אנשי פסח שני וכיוצא... וכן זכה יתרו שנתתה פרשה זו

בתורה על שמו. וכבר היה משה בלתי חושש לחסרונה כמו שלא היה מקפיד על הדינים ההם, עד שבא לו הצורך אליהם ובא יתרו והעירה על צרכה".

כלומר, לדבריו של בעל העקידה מערכת המשפט שהומלצה ע"י יתרו הייתה אותה מערכת המשפט שהייתה אמורה להתגלות בעתיד. אלא שמגלגלים זכות על ידי זכאי ונכתבו העקרונות של מערכת המשפט על שמו של יתרו, למרות שגם בלעדיו הייתה מערכת זו נקבעת ע"י א-להים באמצעותו של משה.

כידוע מערכת המשפט הנוהגת בישראל זוכה ע"י חוגים מסוימים לכינוי של גנאי "ערכאה של גויים". רבות נכתב על סוגיה זו על ידי רבים וטובים. ראוי רק להעיר שמערכת המשפט של ההלכה הושפעה במהלך ההיסטוריה לא רק על ידי יתרו אלא ע"י מערכות משפט אחרות. מפרשת יתרו ומפרשנותו של בעל העקידה למדנו שלא תמיד השפעה של מערכת חוקים זרה על מערכת המשפט שלנו, היא שלילית. אם השפעה זו חיובית תמיד ניתן לראות בה את הפוטנציאל שהיה מצוי מלכתחילה במערכת החוק שלנו, אלא שהתגלתה ע"י המערכת הזרה בבחינת "מגלגלים זכות על ידי זכאי".

שבה ילון חבר קיבוץ לביא.

דף פרשת שבוע של הקיבוץ הדתי מופיע באתר הקיבוץ הדתי: www.kdati.org.il
כדי לקבל את הדף כל שבוע בדואר אלקטרוני, יש לשלוח הודעה אל: webmaster@kdati.org.il
ולרשום [subscribe](#) בשורת הנושא. כדי להפסיק, יש לכתוב [unsubscribe](#) בשורת הנושא.
תגובות למאמרים וכן הצעות לכתוב מאמרים, יש לשלוח אל: amudim@kdati.org.il